

Wilken Engelbrecht

Rudolf J. Vonka, vertaler of verminker?

Hoe het spel met de omvang van teksten leidde tot populariteit van Nederlandstalige literatuur in Tsjechië in het interbellum¹

Abstract

Rudolf J. Vonka (1877–1964) was one of the most important Czech translators of Dutch literature in the interwar period. He is best known as the translator of novels by the then internationally renowned Flemish writer Felix Timmermans. His translations were very successful, received positive reviews and were reprinted, sometimes long after the Second World War. However, the Dutch translator and netherlandist Olga Krijtová (1931–2013) discovered that Vonka had largely adapted the translated texts, which is a serious offence according to Czech translational standards. The contribution discusses Vonka's position and work as a translator and possible motives for his approach. Finally, it shows why Vonka can after all be considered an important contributor to the spread of Dutch-language literature in the Czech Republic.

Keywords: Rudolf J. Vonka, Dutch-language literature, Czech translation, adaptation, propagation, Felix Timmermans

Inleiding

Hoewel het moeilijk is om precies na te gaan hoeveel vertalingen uit het Nederlands er in de verschillende in Centraal-Europa gesproken talen zijn verschenen,² is duidelijk dat het Tsjechisch in de periode tussen ca. 1850 en 1945 relatief uitspringt boven de andere talen in de regio met uitzondering van het Duits. Daarvoor zijn twee redenen. Om te beginnen was dat de concurrentie met het Duits in eigen land. Zoals de Vlaamse Beweging door het beschikbaar maken van oude Nederlandstalige teksten, door het

vaststellen van een normatieve spelling en door de productie van literatuur voor de lagere volksklassen in Vlaanderen de gelijkwaardigheid van het Nederlands aan het overheersende Frans trachtte te bewijzen en bereiken, waren er soortgelijke tendenties in Tsjechië – een feit waar de Tsjechen overigens vaak zelf naar verwezen.³ De tweede reden is dat er al relatief vroeg vertalers beschikbaar waren die bij machte waren om rechtstreeks uit het Nederlands te vertalen. Dit laatste was van belang gezien de in Tsjechië medio negentiende eeuw opgestelde norm dat *high brow* literatuur in beginsel uitsluitend rechtstreeks uit de brontaal mocht worden vertaald, waarbij adaptatie als ongewenst werd beschouwd.⁴ Dit had zijn weerslag op wat er vertaald kon worden. De internationaal bekende Tsjechische literair historicus en translatoloog Jiří Levý (1926–1967) merkte dan ook op dat systematische vertalingen van minder gesproken talen meestal pas begonnen als het bewuste vak werd ingevoerd bij de Praagse universiteit.⁵ Dat was voor het Nederlands het geval vanaf 1921, nu goed een eeuw geleden. Hierbij moet wel worden aangetekend dat geen van de vertalers voor de Tweede Wereldoorlog echt Nederlands heeft gestudeerd.⁶

Uit de periode voor 1945 zijn er zeven Tsjechische vertalers bekend die aantoonbaar rechtstreeks uit het Nederlands hebben vertaald, vier uit de negentiende eeuw en drie uit het Interbellum. De negentiende-eeuwers waren de gymnasiumdirecteur en literatuurhistoricus Václav Petř (1841–1906), de literator Jaroslav Kamper (1871–1911), de letterkundig geïnteresseerde priester Alois Koudelka (1861–1942) en tenslotte de postbeambte Václav Kuneš (1871–na 1913). Van Koudelka en Kuneš is ook correspondentie in het Nederlands bewaard gebleven die aantoont dat hun kennis zeker niet alleen passief was, al schreef de eenvoudige postbeambte beter Nederlands dan de gestudeerde priester. Voor het Interbellum zijn dit de beroepsvertaalster Lída Faltová (1890–1944), de bibliotheekbediende en dichters-vertaler Otto F. Babler (1901–1984) en de diplomaat Rudolf J. Vonka (1877–1964), onderwerp van deze bijdrage. Zij kenden alle drie goed Nederlands.⁷

Dat er ondanks het geringe aantal ‘echte’ vertalers toch veel vertalingen bekend zijn – voor de periode 1854–1948 zijn dat er inmiddels 394 – komt omdat vooral in de negentiende eeuw veel *low* en *middle brow* literatuur werd vertaald. Daarvoor gold de eis van rechtstreeks uit de brontaal vertalen niet. Het grote aantal Tsjechische vertalingen van werk van Hendrik Conscience in de tweede helft negentiende eeuw getuigt ervan dat hij geliefd was, maar toont ook dat zijn vele in het Tsjechisch vertaalde sociale novellen niet als ‘hoge literatuur’ werden beschouwd. Het merendeel werd

dan ook via het Frans en het Duits vertaald en zijn bekendste werk dat kennelijk wél tot de ‘hoge literatuur’ werd gerekend, *De Leeuw van Vlaanderen*, kwam pas in de jaren dertig van de twintigste eeuw uit – toen waren er vertalers beschikbaar die dit rechtstreeks in het Tsjechisch konden omzetten.⁸

1. Het fenomeen Vonka

De hierboven laatst genoemde vertaler, Rudolf Jordán Vonka, is in de Tsjechische vertaalwereld een fenomeen geworden. Helaas niet in positieve zin: met het begrip ‘Vonkův duch’, de ‘geest van Vonka’, duidt men een niet al te precieze vertaling aan, waarin op elkaar lijkende begrippen die beslist niet hetzelfde betekenen onderling worden verwisseld. De slavist en vertaler Edgar de Bruin die dit begrip muntte, verdacht Vonka ervan dat deze het werk van Timmermans via het Engels had vertaald, naar de strenge Tsjechische normen, zoals De Bruin zelf aangaf, een ‘vertalerszonde’. In een eerdere bijdrage heb ik al eens aangetoond dat dit beslist niet het geval was en dat Vonka’s vertaalfouten juist te wijten zijn aan rechtstreeks vertalen in een periode dat er nog geen goede vertaalwoordenboeken Nederlands-Tsjechisch bestonden.⁹

Vonka was een typische representant van de groep progressieve leraren die rond de eeuwwisseling meehielpen om eerst het terrein voor de onafhankelijke staat Tsjechoslowakije voor te bereiden en later ook op te bouwen. Hij werd als jongste van acht kinderen van een metselaar op 17 oktober 1877 geboren in het plattelandsstadje Křinec, op zo’n 75 km ten oosten van Praag.¹⁰ Na basisonderwijs in zijn geboorteplaats en middelbare school in de nabijgelegen districtshoofdstad Nymburk ging hij de kweekschool in Praag doen. In die tijd zagen leraren zichzelf als de voorhoede van de Tsjechische natie en de zeventiende-eeuwse pedagoog Comenius (1592–1670) was hun grote voorbeeld. De onderwijzersbond *Učitelská jednota Budeč* begon in 1871 actief te zoeken naar het graf van Comenius in Naarden, een speurtocht die goed een halve eeuw later in 1929 met succes werd bekroond. De bond speelde een belangrijke rol in de politieke bewustwording van de Tsjechen. Vonka werd er al spoedig lid van en kreeg later ook bestuursfuncties in de bond.

Portret van Rudolf J. Vonka, ca. 1923

Zoals de meeste jongemannen moest Vonka in de Eerste Wereldoorlog in dienst. Hij vocht aan vrijwel alle Oostenrijks-Hongaarse fronten, raakte gewond maar overleefde het. Na de oorlog werd hij secretaris van de Klub strany pokrokové (Club van de Progressieve Partij) en uitgever van het partijblad. Dankzij zijn contacten en kennis van een hele reeks vreemde talen kon hij in 1920 in dienst treden van het juist opgezette Ministerie van Buitenlandse Zaken van Tsjechoslowakije en werd met zijn vrouw uitgezonden naar Nederland, waar hij van oktober 1920 tot februari 1925 secretaris en persattaché van het Tsjechoslowaakse gezantschap was. Hij ontwikkelde tijdens zijn verblijf een enorme activiteit als propagator van zijn land, hield talloze lezingen over Comenius en Tsjechoslowakije en schreef ook artikelen in de Nederlandse pers. Na terugkomst werd hij aangesteld bij de afdeling voorlichting van het ministerie in Praag. Hij ging wegens gezondheidsproblemen in 1932 met vervroegd pensioen, maar bleef actief als ouderling van de Evangelische Broedergemeente in Praag-Spořilov. Sinds 1926 was hij ook lid van de in 1920 opgerichte vrijmetselaarsloge J.A. Komenský in Praag en in de jaren 1930–1933 zelfs hoofdredacteur van het landelijke maçonnieke blad *Svobodný zednár* (De Vrijmetselaar).¹¹

Ook als auteur was hij buitengewoon actief: hij schreef ruim 30 boekjes en brochures over culturele contacten met de Lage Landen, over Comenius en over de vrijmetselarij. Onder de Duitse bezetting van Tsjechië (1938–1945) begon de inmiddels 60 jaar oude Vonka met een verzetsblad *V boj* (In de strijd), dat na verschillende aanvaringen met de Gestapo in 1941 werd stopgezet. Desondanks bleef Vonka tot 1944 actief in de verzetsgroep *Věrný pes* (De trouwe hond) die uit scouts en YMCA-leden bestond. Toen de Gestapo leden van de groep op de hielen ging zitten en Vonka een paar maal kortstondig gevangen zette, dook Vonka in de zomer van 1944 onder in zijn geboortedorp en hield zich de rest van de oorlog bezig met het vertalen van Multatuli's *Max Havelaar*.

Na de bevrijding werd Vonka weer tot ouderling van de kerkgemeente in Spořilov gekozen. Daarnaast werd hij chroniqueur van zijn geboortedorp Křinec, waarheen hij in 1948 opnieuw verhuisde. Na de dood van zijn vrouw in 1959 ging Vonka terug naar Praag, waar hij op de leeftijd van 86 jaar op 30 juni 1964 stierf.

2. Autodidact

Vonka had ontegenzeggelijk een talenknobbel. Naast de talen Duits, Frans, Engels en Russisch die hij als gymnasiast en student had geleerd, leerde hij tijdens zijn dienstitijd in Wereldoorlog I nog Albanees, Italiaans en Pools erbij. Nederlands had hij naar eigen zeggen in 1920 aan het begin van zijn periode als diplomaat in Den Haag binnen drie maanden onder de knie gekregen. Gezien zijn optredens namens de ambassade op allerlei plekken in Nederland en stukken in de Nederlandse pers kende hij inderdaad actief Nederlands.

Literair vertalen was voor Vonka een hobby, waaraan hij zich pas goed begon te wijden na zijn pensionering.¹² Zijn eerste literaire vertaling was in 1925 van een boekje van de vrijzinnig protestant Henri van den Bergh van Eysinga (1868–1920).¹³ In de jaren dertig en veertig vertaalde hij verschillende romans van Felix Timmermans (1886–1947),¹⁴ de roman *Het schone jaar van Carolus* van de met Timmermans bevriende Antoon Thiry (1888–1954),¹⁵ de roman *Het donkere licht* van Antoon Coolen (1897–1961)¹⁶ en de roman *Njai Sarina* van Simon Franke (1880–1957).¹⁷ Ten slotte vertaalde hij als gezegd nog de *Max Havelaar*, een vertaling die in 1947 uitkwam in een prestigieuze serie.¹⁸

Geen groot vertaaloeuvre dus, maar Vonka wist zijn boeken te kiezen. *Pallieter*, *Pieter Bruegel* en de *Boerenpsalm* van Timmermans worden als diens belangrijkste werken beschouwd en Timmermans was internationaal de bekendste Vlaamse schrijver. Ook Coolen had een internationale roem opgebouwd. Zijn door Vonka vertaalde roman en ook Thiry's *Het schone jaar van Carolus* tonen de wat minder positieve kanten van het leven op het Vlaamse platteland en sluiten daarmee aan bij tendenties in het zogenaamde ruralisme dat in de jaren dertig en veertig van de twintigste eeuw een belangrijke stroming in de Tsjechische literatuur was.¹⁹ Beide boeken met een Indische thematiek, *Njai Sarina* van Franke over het grimmige lot van een Indonesisch dienstmeisje, en *Max Havelaar* van Multatuli, werden kort na de oorlog uitgegeven, in de periode dat de dekolonisatie van Indonesië al aan de gang was en de openbare mening in Tsjechië eerder op de hand van de Indonesiërs was. Vonka's vertalingen kwamen uit bij de belangrijkste Tsjechische uitgeverijen van die tijd: Družstevní práce, Symposion (Rudolf Skeřík), Julius Albert, Topič en het na de oorlog opgerichte Svoboda.

Overigens was Vonka bepaald niet de enige Tsjechische diplomaat die als hobby literatuur vertaalde. Uit zijn generatie kunnen nog worden ge-

noemd Emil Walter (1890–1964) die een succesvol vertaler uit Scandinavische talen was, en Miloš Slíva (1887–±1944) die in de jaren dertig bij de Tsjechoslowaakse ambassade in Brussel was geaccrediteerd en o.a. *De Jazzspeler* van Maurice Roelants (1895–1966) vertaalde.²⁰

3. Vonka's betekenis

De negatieve roep die Vonka de laatste decennia onder Tsjechische neerlandici heeft gekregen, is op basis van de al sinds midden negentiende eeuw bestaande Tsjechische vertaalnormen en vanuit dit translatologisch regime bekeken zeker terecht.²¹ Zijn problemen en fouten waren: het onjuist vertalen van idioom en het verwarren van qua woordbeeld gelijkende begrippen, het zeer uitbreiden van sfeerschilderingen en het stilistisch aandikken van de tekst (Vonka voegde soms tot wel 25% tekst bij!), onbekendheid met realia waardoor deze foutief geïdentificeerd werden, en ernstige problemen met de interpretatie van het overigens ook voor Nederlanders vaak moeilijk te duiden Kempische dialect van protagonisten in de romans van Felix Timmermans. Zijn tijdgenoot, de perfect tweetalige Joods-Duits-Tsjechische literatuurcriticus en literair vertaler Pavel/Paul Eisner (1889–1958) stelde in een geruchtmakend artikel in het destijds toonaangevende Tsjechische literair-kritische tijdschrift *Rozpravy Aventina* (Debatten van de Aventijn) kort en goed:²²

Laten we het ronduit zeggen: wie (proza) vertaalt hoewel hij weet dat hij de taal waaruit hij vertaalt niet tot in de fijnste puntjes althans passief beheerst; wie dus voor anderen vertolkt wat hijzelf niet volledig begrijpt; wie aan woorden een geest inblaast op een nieuwe weg die in de volle en juiste betekenis van die woorden niet overeenkomt met hun ziel en geest – wie dat doet, handelt oneerlijk, brengt schade toe aan de maatschappij en verdient het om openbaar te worden gebrandmerkt als een cultuurbarbaar.

Gezien dat Vonka's vertalingen herdrukt werden, voor Nederlandstalige literatuur in Tsjechische vertaling vrij ongebruikelijk, én met hogere oplagen, waren ze verkoopsuccessen. De literaire kritiek beoordeelde zijn vertalingen zeer welwillend, zoals een greep uit de recensies van zijn eerste vertaling van Timmermans' werk, de roman *Pallieter*, uitgegeven in 1927 bij de belangrijke coöperatieve uitgeverij Družstevní práce (Coöperatieve Arbeid) toont. Zo schreef Růžena Thonová (1891–1971), recensente van het conservatieve *Národní listy* (Nationale Bladen) en echtgenote van Jan

Thon (1886–1973), destijds hoofdbibliothecaris van de Praagse Stadsbibliotheek:²³

Felix Timmermans behoort tot de jongere generatie Nederlandstalige schrijvers; hij stamt uit de Kempen in België en schrijft in het Vlaamse Nederlands. (...) Waar de meeste boeken, die wij in handen krijgen, ofwel doordrenkt zijn van klassenhaat, pessimistisch determinisme, moreel relativisme dan wel pathologische neigingen en situaties van de helden van onze tijd, smaakt het boek *Pallieter* na dit alles, alsof we na een langer gedwongen verblijf in de krochten van menselijke armoe en gebreken, droefenis en ongeluk, opeens in de frisse lucht komen, in de zon, in het licht. (...)

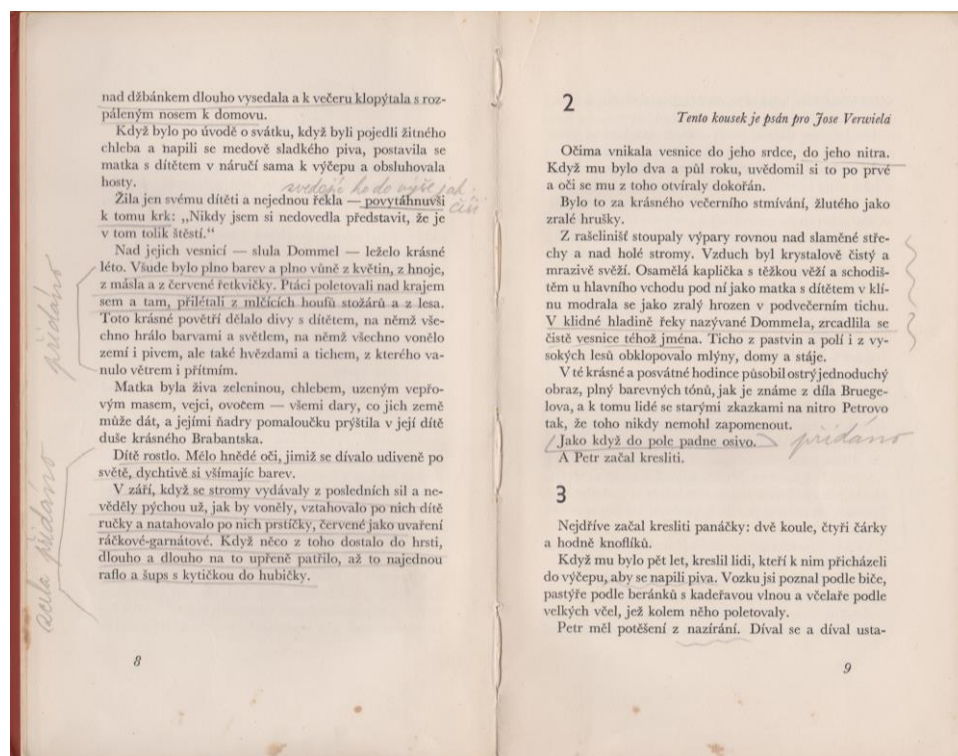
De dichter en lid van de avantgardegroep *Devětsil* Vilém Závada (1905–1982) was in zijn recensie voor het avantgarde tijdschrift *Kmen* (De Stam) niet minder positief:²⁴

Dit bloedmooie, pittige boek, vol van de geur, de zon, de vurigheid en de vreugde van het gezegende Vlaanderen, geeft een inkijkje in het leven van de jonge boer *Pallieter* (...). *Pallieter* is een prachtig type van gezondheid, levensoptimisme, hartelijkheid, grote eetlust, mannelijke uitbundige en sensuele gezondheid, maar ook gevoeligheid (...) Het comfort van zo'n – vergeef me het anachronisme – Smetana-muziek in haar glorieuze idylle ligt over dit boek, dat in staat is een bijna fysieke indruk te maken op alle slappe vitaliteit van de vreemde lezer, die echter nauwelijks – en dit zal de enige schaduw zijn – verzoend wordt met de uiteindelijke afloop van het verrukkelijke verhaal.

De vooraanstaande avantgarde dichter Bedřich Václavěk (1897–1943) schreef in zijn recensie voor het communistische dagblad *Rovnost* (Gelijkheid):²⁵

Het is een opmerkelijk boek, deze roman “*Pallieter*” van Felix Timmermans. (...) Plot? Kennismaking met Marieken, bruiloft en vertrek de wereld in, wanneer de regulering van de rivier de Nethe zijn boerderij dreigt te vernietigen – dat kun je niet eens een plot noemen. De kern van het boek ligt in iets anders. In die robuuste, sentimentele levensvreugde die in het boek stormt, explodeert, kookt. (...) Denk hierbij niet aan een “realistische plattelands” roman. Verre daarvan. Waar energie ontploft, is géén plaats voor vlakheid. (...) R. J. Vonka heeft het boek vertaald met een vergelijkbaar robuuste uitdrukking.

Kmen drukte aan het begin van het nummer ook een bedankje van Timmermans voor de Tsjechische vertaling af, die de uitgever als ‘geautoriseerd’ aanduidde.²⁶ De recensies van andere vertalingen en van herdrukken van Vonka’s vertalingen slaan een vergelijkbare toon aan. Vonka wist met zijn vertalingen recensenten van wel heel verschillende signatuur te bekoren, in het verzuild Tsjechische literaire landschap van die tijd opmerkelijk. Bij de aankondiging van Vonka’s vertaling van *Het Kindeken Jezus in Vlaanderen* die in december 1939 bij de liberale uitgeverij Julius Albert in Praag uitkwam, was voor de recensent Miloš Jirko (1900–1961) de kop ‘Een nieuwe Timmermans’ voldoende om de aandacht te trekken.²⁷

Twee pagina's uit Krijtová's exemplaar van Petr Bruegel met haar aantekeningen (bezit vakgroep neerlandistiek, Olomouc)

Vonka's vertalingen hadden indirect invloed. Naar haar eigen getuigenis waren twee vertalingen van Vonka, die van Timmermans' *Pieter Bruegel* en van Multatuli's *Max Havelaar*, er mede oorzaak van dat Olga Krijtová

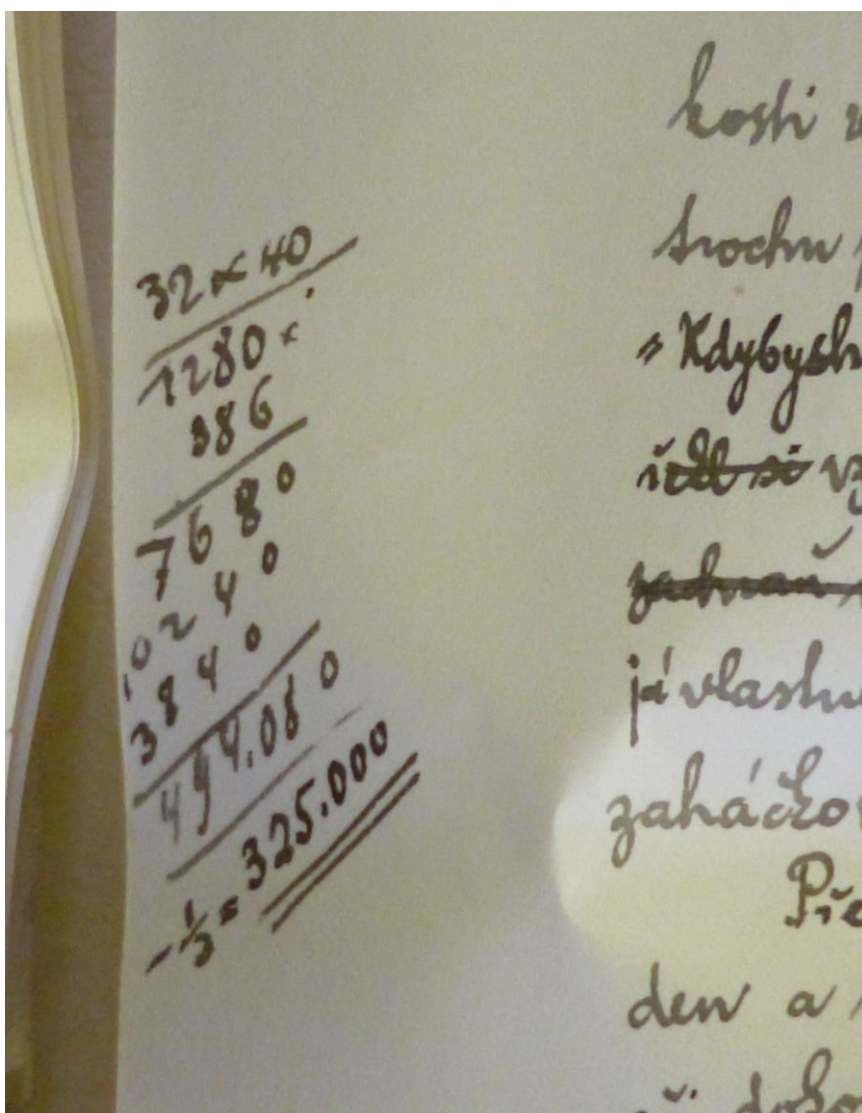
(1931–2013) Nederlands ging studeren – het bloemrijke Tsjechisch van de vertaling en de ook door recensenten geprezen ‘positieve frisse echt-Vlaamse sfeer’ deden haar verlangen om de werken in origineel te kunnen lezen. Des te groter was haar deceptie toen ze de werken in de originele taal kon lezen – de ‘Vlaamse sfeer’ bleek grotendeels niet door Timmermans te zijn opgeroepen, maar was door Vonka toegevoegd.²⁸ De vakgroep neerlandistiek in Olomouc bezit haar eigen exemplaar van Vonka’s vertaling van *Pieter Bruegel*. De eerste 15 pagina’s heeft zij systematisch geannoteerd, voordat zij de taak moedeloos heeft opgegeven. Zij was de eerste die opmerkte dat Vonka de tekst wel erg verregaand had geadapteerd, en dat hij veel interpretatiefouten had gemaakt.

4. Redenen om de tekst uit te breiden

Op zich is het acceptabel om onbekende realia te omschrijven voor de anderstalige lezer, zeker als het gaat om een onbekende cultuur als de Vlaamse was voor de Tsjechische lezer. Zo vertaalt Vonka bij voorbeeld in *Pallieter* de zin “Achter hen kwam een struise boer, in roode soutane, die de blauwe fluweelen vlag van Sinte Begga droeg” als: ‘Za jeptiškami šel pyšný sedlák, hospodář v červené sutaně, byl to korouhevník, nesl modrou sametovou korouhev s obrazem svaté Beggy, patronky jeptíšek-bekyní.’ (Achter de nonnetjes liep een trotse boer, een landman in rode soutane, het was een vaandeldrager, die het blauwe fluwelen vaandel droeg met de afbeelding van Sinte Begga, de patrones van de nonnetjes-begijnen).²⁹ Deze uitbreidingen dienden ertoe om op de Tsjechische lezer de Vlaamse sfeer over te dragen, iets, waarin Vonka blijkens de recensies goed in is geslaagd.

Bij letterlijke vertaling zou de Tsjechische tekst ruwweg 10-15% korter moeten zijn dan het origineel. Bij de vertalingen van bijvoorbeeld Lída Faltová of Olga Krijtová is dat ook het geval.³⁰ In deze eerste literaire vertaling had Vonka ongeveer 20% toegevoegd, in die van *Pieter Bruegel* zelfs bijna 30%. Daardoor werd de originele tekst feitelijk in een nieuw geheel geadapteerd.³¹ Een toevallige vondst documenteert dat hij dit met opzet deed. Het manuscript van Vonka’s vertaling van *Pieter Bruegel* is namelijk in zijn privé-archief in het Památek národního písemnictví (Tsjechisch Literair Archief) bewaard gebleven.³² Op pagina 56 van dat manuscript bevindt zich in de marge een berekeningetje dat alleen voor insiders duidelijk is. Vonka had het aantal tekens van het Nederlandse ori-

gineel – 386 pagina's van 1280 tekens – berekend, waarmee hij op 494.080 tekens ofwel bijna 14 katernen uitkwam. Daar trok hij een derde vanaf om het verschil tussen het Tsjechisch en het Nederlands te berekenen. Zo wist hij, hoeveel katernen een letterlijke vertaling zou opleveren – in dit geval 9.³³ Aangezien hij per katern van de vertaling werd betaald, was het voor hem van belang om het verschil in het Tsjechisch aan te vullen.

Vonka's berekening in de marge van zijn manuscript (PNP, Praag, fonds Vonka).

Op de laatste pagina van hetzelfde manuscript bevindt zich de potloodberekening van de hoofdredacteur die op 20 katernen uitkwam. Dat betekende ruwweg 1100 kroon of bijna twee maanden pensioen meer dan bij een letterlijke vertaling.³⁴ Vonka moet geweten hebben dat alleen wie zijn tekst met het origineel of met een goede Duitse vertaling ging vergelijken, dit zou opmerken. Maar wie zou dat doen? De klacht was meestal dat vertalers stukken die zij niet begrepen samenvatten of weglieten – het omgekeerde procédé kwam nooit voor...

Waarom deed hij dat? Tot zijn vervroegde pensionering in 1932 was Vonka actief logelid. Hij was zelfs een periode hoofdredacteur van het landelijke tijdschrift. Rond dat jaar verhuisde hij ook met zijn vrouw naar het toen nog landelijkere en dus goedkopere Spořilov. Hij ging niet langer naar de logebijeenkomsten, maar liet zich wél graag door buitenlandse broeders uitnodigen. Toen Vonka in 1946 zijn lidmaatschap weer wilde activeren, vroeg de logeleiding naar een verklaring voor enerzijds zijn ‘obscurantisme’ en waarom hij anderzijds in de jaren dertig wel namens de Tsjechische loge in Frankrijk en Nederland optrad. Vonka gaf zijn slechte gezondheid en bescheiden pensioen als verklaring.³⁵

Daarnaast speelde ook Vonka’s *Fabulierlust* een rol. Als hoofdredacteur van het blad *Svobodný zednár* was hij een van de belangrijke logeleden die hielpen om de Tsjechische vrijmetselaarsterminologie te ontwikkelen.³⁶ Dankzij zijn talenkennis was hij in staat om de nodige Franse en Engelse bronnen voor de broeders toegankelijk te maken. Daarnaast was hij echter ook een van de gangmakers van pogingen om deze exclusieve mannenociëteit gemengd te maken en hij paste voor zijn argumentatie van tijd tot tijd de geschiedenis van de vrijmetselarij aan zijn eigen doeleinden aan. Dat viel in minder goede aarde en veel broeders waren dan ook blij dat hij in 1934 zijn hoofdredacteurschap neerlegde.³⁷

5. Een andere opvatting van vertalen?

Ondanks al hetgeen is gezegd over Vonka’s vertaalfouten en toevoegingen, is het tijd om hem tot op zekere hoogte te rehabiliteren. Hierboven werd Emil Walter genoemd, die met Vonka vergelijkbaar is, al was hij wel een betere vertaler.³⁸ Walter had, anders dan Vonka, al als twintigjarige ambities om literair vertaler te worden en had in de jaren 1911–1922 20 vertalingen uit Scandinavische talen gepubliceerd, waaronder werk van bekende schrijvers als Selma Lagerlöf (1858–1940), Johannes V. Jensen (1873–

1950) en Knut Hamsun (1859–1952). Walter werd in 1920 lid van de ambassade in Kopenhagen, en in 1922 persattaché van de ambassade in Stockholm, waarmee hij, zoals Vimr³⁹ opmerkt, één van de acht destijds in de wereld in functie zijnde Tsjechoslowaakse persattachés was – Vonka behoorde ook tot die groep. Evenals Vonka was Walter zeer actief in zijn contacten met de lokale pers, organiseerde tentoonstellingen en gaf lezingen. Waar Vonka sterk inzette op de betekenis van de filosoof en pedagoog Comenius, lag Walters zwaartepunt eerder bij het propageren van contemporaine Tsjechische auteurs als Karel Čapek (1890–1938).⁴⁰

Walter ging in 1927 terug naar Praag, waar hij evenals Vonka werkzaam was bij de afdeling voorlichting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In 1933, één jaar na Vonka's vervroegde pensioen, werd Walter weer uitgezonden naar Stockholm, ditmaal als secretaris van het gezantschap. Hij bleef daar tijdens de Tweede Wereldoorlog, werd na de oorlog Tsjechisch ambassadeur te Oslo, maar nam na de communistische putch van 1948 ontslag en emigreerde naar Zweden, waar hij tot aan zijn pensioen lector Tsjechisch was bij de universiteit van Uppsala.

Rond 1927 waren er pogingen om aan Felix Timmermans de Nobelprijs voor literatuur te bezorgen.⁴¹ Dit kan er de oorzaak van zijn geweest dat Družstevní práce het plan heeft opgevat om een vertaling van *Pallieter* uit te brengen. Voor Družstevní práce was dit de eerste vertaling uit het Nederlands. Waarschijnlijk kregen zij het contact met Vonka via Emil Walter die bij hen al enkele vertalingen had uitgegeven.⁴² Aangezien de vertaling succes had, was de volgende opdracht aan Vonka voor een vertaling van *Pieter Bruegel* een logische stap.

Vonka was primair een propagator. Wat hij deed, was de 'Vlaamse sfeer' op de lezer overbrengen, en wel zoals *hij* die zag, een neiging die hem ook bij zijn vele artikelen voor de vrijmetselarij parten speelde. De reeds aangehaalde Tsjechische translatologische theoreticus Jiří Levý merkt in zijn *Umění překlada* (De Kunst van het vertalen) op dat overdrijving in de wens om de culturele inhoud van een werk over te brengen kan leiden tot het overschrijden van de smalle grens tussen vertaling en adaptatie. Levý achtte echter een zekere mate van substitutie wel van belang om het algehele effect van het origineel te benaderen.⁴³ In de vertaling van *Pieter Bruegel*, waarin Vonka het verste ging met het toevoegen van tekst, voegt hij ook vrij vaak voetnoten toe, waarin hij de uitspraak van Vlaamse namen en extra informatie over realia geeft. Dat was niet zo'n gebruikelijk proces, maar is wel goed verklaarbaar vanuit Vonka's wens om te belezen.⁴⁴

Conclusie

In 1970 kreeg Krijtová het verzoek om een nieuwe vertaling van Timmermans' *Pieter Bruegel* te maken. Ze deed het niet, want 'de nieuwe – veel kortere en nuchterdere vertaling – zou zo schraal zijn.' De Tsjechische lezers waren immers gewend aan de bloemrijke "Vonka'se Timmermans". 'En *Pieter Bruegel* verscheen weer in de vertaling van Vonka, want zo heeft hij hem uit zijn werk geroken.'⁴⁵

Zoals Krijtová opmerkte was 'wat Vonka meermalen beging, uit translatoologisch oogpunt totaal ontoelaatbaar en haast crimineel.'⁴⁶ Maar het bracht aan het Tsjechische lezerspubliek wél liefde voor de Nederlandstalige literatuur bij en had ervoor gezorgd dat Krijtová zelf Nederlands was gaan studeren. Daarmee stond Vonka's spel met de uitbreiding van Timmermans' tekst aan de basis van Krijtová's carrière. Nog afgezien van de velen die de Nederlandstalige literatuur in Vonka's adaptaties hadden liefgekregen...

Noten

- ¹ Deze bijdrage werd geschreven dankzij de projecten FPVČ 2016/02 *Recepce nizozemské a vlámské literatury v českém překladu, 1848–1948*, gefinancierd door het MŠMT ČR en NTU 455/008 *Dutch Literature in Translation*, gefinancierd door de Taalunie. Alle vertalingen in deze bijdrage zijn van de hand van de auteur.
- ² Dit heeft te maken met de beschikbaarheid van met name tijdschriften en kranten uit de negentiende eeuw. Waar voor het Tsjechisch een zeer groot deel van de kranten en tijdschriften compleet bewaard is gebleven en inmiddels ook via <https://kramerius5.nkp.cz> (vergelikbaar met de site *Delpher* in Nederland) ter beschikking staat, is bijvoorbeeld voor het Pools vanwege alle op Pools grondgebied uitgevochten oorlogen slechts een fractie bewaard gebleven. Hoezeer dit uitmaakt, is zichtbaar bij het Slowaaks. In Slowakije is men actief bezig met het inscannen van negentiende-eeuws materiaal en bij gevolg neemt het aantal bekende vertalingen gestaag toe.
- ³ Engelbrecht, *Van Siska van Rosemael tot Max Havelaar*, 57–60.
- ⁴ Zie voor de discussie hieromtrent Engelbrecht, *Van Siska van Rosemael...*, 47–53.
- ⁵ Levý, *Česká teorie překladu I*, 156.
- ⁶ Engelbrecht, *Van Siska van Rosemael...*, 45–46. De eerste vertaalster die weliswaar niet echt Nederlands heeft gestudeerd, maar wel in 1935 een staatsexamen Nederlands bij de Karelsuniversiteit in Praag aflegde, was Ella Kazdová, geb. Kučerová (1909–1982), zie Engelbrecht, *Van Siska van Rosemael...*, 253–254. Zij werd door Vonka geïnspireerd om Nederlandse literatuur te gaan vertalen.

- ⁷ Zie voor meer informatie over deze vertalers Engelbrecht, *Van Siska van Rosemael...*, 44 (Petrů), 77–78 (Koudelka), 83–84 (Kuneš), 84–88 (Kamper), 148–153 (Babler), 154–164 (Vonka) en 164–171 (Faltová).
- ⁸ Zie de discussie in Engelbrecht, ‘A Moravian Picture’ en in Engelbrecht, ‘De Leeuw van Vlaanderen’.
- ⁹ Engelbrecht, ‘De geest van Vonka’, 32–33, 38–40. De Bruin is hier slachtoffer van ‘de macht der gewoonte’. Sommige zaken worden als ‘logisch’ aangenomen en de éne auteur schrijft dat dan weer van de andere over zonder zorgvuldig archiefonderzoek te doen.
- ¹⁰ De gegevens over Vonka’s leven zijn afkomstig uit Soldán, ‘Vonka’, aangevuld met Vonka’s autobiografie en Nejl, *Rudolf Jordán Vonka*. Over Vonka’s diplomatieke loopbaan spreekt Sklenářová, *Diplomatické vztahy*, 23–30.
- ¹¹ Vonka’s betekenis voor de Tsjechische vrijmetselarij wordt behandeld bij Čechůrová, *Čeští svobodní zednáři*, met name op pp. 240–243 en 449.
- ¹² Zoals uit het overzicht in Engelbrecht, ‘De geest van Vonka’, 32–33, blijkt, kwamen de tien vertalingen uit in respectievelijk 1925, 1927, 1934, 1938, 1939, 1942 (2 vertalingen), 1943, 1946 en 1947. Zie ook de navolgende noten.
- ¹³ *Een bladzijde uit de wijsbegeerte der religie. Elementen tot de vorming eener religieus-filosofische wereldbeschouwing* (Tsj. *Věda a vědecký názor světový. Tři přednášky: vědam náboženství, umění*, 1925).
- ¹⁴ *Pallieter* (Tsj. *Pallieter*, 1927), *Pieter Bruegel, zoo heb ik uit uwen werken gerooken* (Tsj. *Petr Breugel. Co jako vůně zavánělo z jeho díla*, 1934), *Boerenpsalm* (Tsj. *Selský žalm*, 1938), *Het kindeken Jezus in Vlaanderen* (Tsj. *Ježíšek ve Flandřích*, 1939), *De familie Hernat* (Tsj. *Rodinná kronika*, 1943).
- ¹⁵ *Het schone jaar van Carolus* (Tsj. *Krásný rok pana Carola*, 1942).
- ¹⁶ *Het donkere licht* (Tsj. *Temné světlo*, 1942).
- ¹⁷ *Njai Sarina* (Tsj. *Sarina*, 1946).
- ¹⁸ *Max Havelaar, of de Koffi-veilingen der Nederlandsche Handelmaatschappij* (Tsj. *Max Havelaar (Dražební řízení v holandské obchodní společnosti)*, 1947).
- ¹⁹ Zie hiervoor Engelbrecht, ‘Streekromans’, *passim* en Horáčková, ‘Het donkere licht’, 25–28.
- ²⁰ Engelbrecht, *Van Siska van Rosemael ...*, 155.
- ²¹ Pym, *Method in Translation History*, 125–142, vergelijk Toury, *Descriptive Translation Studies*, 61. Zie ook eindnoot 8.
- ²² ‘Řekneme to zcela zpřímá: kdo překládá (prosu), ačkoli ví, že jazyk, z něhož překládá, není do nejjemnějších jemností jeho alespoň pasivním majetkem; kdo tedy tlumočí jiným to, čemu sám plně nerozuměl; kde dává na novou cestu dech slovům, jež v plném a pravém dosahu svého významu a se svou pravou vnější a vnitřní situací nevešla do jeho duše a ducha – kdo tak činí, jedná nečestně, je obecným škůdcem a zasluhuje si veřejného cejchu jakožto kulturní škodná.’ (Eisner, ‘O věcech překladatelských’, 47).
- ²³ ‘Felix Timmermans patří k mladší generaci nizozemských spisovatelů; pochází z kraje Kempen v Belgii a píše flámskou nizozemštinou. (...) Zatím co většina knih, které se nám dostávají do rukou, jsou buď prosycené třídní nenávisí, pesimistickým determinismem, morálním relativismem nebo patologickými skicny a stavy hrdinů

naší doby, kniha Pallieter chutná nám po tom všem, jako bychom po delším nuceném pobytu v doupatech lidské bídy a neřestí, smutku a neštěstí, ocitli se najednou na čerstvém vzduchu, na slunci, na světle. Až nás to zalkne, jak je to čisté a zdravé.’ Thonová, ‘Radostní kniha’.

- ²⁴ ‘Tato krevnatá, jadrná kniha, nabitá vůní, sluncem, žírností a radostností požehnaného flanderského kraje, podává výsek ze života mladého sedláka Pallietera (...). Pallieter je skvělý typ zdraví, optimismu životního, srdečnosti, skvělého apetitu, mužské zdraví bujnosti a smyslnosti, ale též citlivosti. (...) Pohoda takové – odpusťte ten anachronismus – Smetanovy hudby v jejím slavném idylismu leží nad touto knihou, která je s to, aby až fyzicky zapůsobila na všechnu ochablou vitalitu cizího čtenáře, který se ovšem sotva – a to bude jediný stín – smíruje s konečným řešením rozkošného příběhu.’ Závada, ‘Felix Timmermans’.
- ²⁵ ‘Je to podivuhodná kniha, tenhle román Felixe Timmermanse »Pallieter«. (...) Děj? Seznámení s Máriačkou, svatba a odjezd do světa, když regulace řeky Nether hrozí poruší jeho statek – to nelze ani nazývat dějem. Jádro knihy leží v něčem jiném. V onom robustním, sentimentálním rozkochání životem, jež v knize bouří, vybuchuje, vře. (...) Nemyslete si pod tím nějaký »realistický venkovský« román. Toho je dále. Kde vybuchuje energie, tam není místa na plochosti. (...) R. J. Vonka ji přeložil stejně robustním výrazem.’ Václavěk, ‘Píseň přírodní energie’.
- ²⁶ *Kmen*. 2.2. Februari 1928, p. 46. Bericht niet ondertekend.
- ²⁷ Jirko, *Nový Timmermans*.
- ²⁸ Krijtová, ‘Over het papier met rijmelarijtjes’, in: Krijtová, *Geschrift eener bejaarde vrouw*, 11–13.
- ²⁹ Timmermans, *Pallieter*, 42 (Nederlandse tekst); Timmermans (Vonka), *Pallieter*, 55 (Tsjechische tekst).
- ³⁰ Het verschil komt doordat Tsjechisch een synthetische taal is met veel naamvallen, zonder lidwoorden en met weinig voorzetsels, terwijl het Nederlands juist een analytische taal zonder naamvallen en met veel ‘kleine woordjes’ is.
- ³¹ Zie voor de berekening in kwestie en voor voorbeelden van ongewilde foute vertalingen respectievelijk toevoegingen Engelbrecht, ‘De geest van Vonka’, 40–46.
- ³² PNP. Fonds Rudolf J. Vonka (inv. nr. 1074), stuk nr. 169/34. Opmerkelijk is dat het handschrift als ‘roman van Vonka’ werd gearchiveerd – een fout die onbedoeld een kern van waarheid bezit.
- ³³ Eén katern (Tsj. *arch*) is in Tsjechië al sinds eind 19e eeuw gedefinieerd als 20 bladzijden met 30 regels van 60 tekens inclusief spaties en interpunctie, ofwel 36.000 tekens (Vodičková & Cejpek, *Terminologický slovník*, 16). Dit komt overeen met de toenmalige standaardpagina in een schrijfmachine. Vonka’s berekening van pagina’s met 32 x 40 tekens is vermoedelijk gebaseerd op de Nederlandse uitgave die hem ter beschikking stond.
- ³⁴ Er is geen contract van Družstevní práce met Vonka bewaard gebleven. Uit de contracten van deze uitgeverij met Vonka’s collega-vertaalster Faltová blijkt dat zij 170-200 Tsjechoslowaakse kroon per katern kreeg. Een modaal salaris was destijds 764 kroon (180 dollar) per maand. Vonka verdiende voor zijn pensioen als ambtenaar van Buitenlandse Zaken ongeveer 2500 kroon per maand.

- ³⁵ Čechůrová, *Čeští svobodní zednáři*, 178–179, 214.
- ³⁶ Čechůrová, *Čeští svobodní zednáři*, 204–205.
- ³⁷ Čechůrová, *Čeští svobodní zednáři*, 230–231, 234–235, 243, 259, 287–288.
- ³⁸ De hierna over Walter gegeven feiten zijn afkomstig uit Vimr, ‘Early Institutionalized Promotion’. Enkele gegevens zijn gecorrigeerd op basis van de website *Kdo byl kdo* van het Tsjechische Ministerie van Buitenlandse Zaken.
- ³⁹ Vimr, ‘Early Institutionalized Promotion’, 45–46.
- ⁴⁰ Uit *Delpher* blijkt dat ook Vonka met enige regelmaat de Tsjechische literatuur onder aandacht van het Nederlandse publiek bracht.
- ⁴¹ Grüttemeier, *Nederland en de Nobelprijs voor literatuur*, 172.
- ⁴² Veronika Horáčková vermeldt in haar dissertatie (*Tussen esthetica en ideologie*, 69) dat uitgeverij Rudolf Skeřík van plan was om de roman in een vertaling van Otokar Fischer in de serie Symposion uit te geven. Fischer vermeldt echter zelf in zijn overzicht van Tsjechische vertalingen van Vlaamse literatuur uit 1927 (‘L’Echo de la littérature flamande en Bohême’, 129): ‘On annonce pour cette année le célèbre “Pallierter” de Felix Timmermans, préparé par Rudolf Vonka qui est en relations avec les milieux littéraires hollandais.’ (Men kondigt voor dit jaar het bekende werk “Pallierter” van Felix Timmermans aan, voorbereid door Rudolf Vonka die in contact is met de Hollandse literaire kringen). Lída Faltová, die later zo’n beetje de huisvertaalster voor Nederlandstalige literatuur van Družstevní práce zou worden, kwam pas één jaar later met de uitgeverij in contact (Engelbrecht, *Van Siska van Rosemael tot Max Havelaar*, 165). De precieze toedracht is niet meer achterhaalbaar, omdat over de eerste vijf jaar van DP (1922–1927) de archieven niet bewaard zijn gebleven.
- ⁴³ Levý, *Umění překlada*, 100–109 (met name p. 108). Horáčková, ‘Tussen vertaling en adaptatie’, stelt eenduidig vast dat Vonka adaptaties produceerde, maar dat die als vertalingen werden gelezen.
- ⁴⁴ Zijn opmerkingen over uitspraak zijn meestal vrij adequaat, maar bij zijn uitleg van realia slaat Vonka wel eens de plank mis. Zo legt hij de Gasthuisstraat in Antwerpen als volgt uit: ‘Ulice u hospody’ (Timmermans, *Petr Breugel*, 239). De straat heeft echter niets te maken met een ‘gasthuis’ in de zin van een herberg (hospoda), zoals Vonka dacht, maar met het aldaar in 1238 gebouwde ziekenhuis Onze-Lieve-Vrouwegasthuis, waarvoor de straat de toegangsweg vormde (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/11187>).
- ⁴⁵ Krijtová, ‘Over het papier met rijmelarijtjes,’ 13.
- ⁴⁶ *Ibidem*.

Bibliografie

Literatuur

Anoniem. Z.j. ‘WALTER Emil’, website *Kdo byl kdo*, Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, URL:

- https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvar_y_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/walter_emil.html (geraadpleegd 24 juli 2022).
- Bruin, E. de. 2009. 'Vonkův duch v českých překladech nizozemské literatury.' (De geest van Vonka in Tsjechische vertalingen van Nederlandse literatuur). *iliteratura*, artikel 23901, gepost 20 februari 2009. URL: <http://iliteratura.cz/Clanek/23901/vonkuv-duch-v-ceskych-prekladech-nizozemske-literatury> (geraadpleegd 12 juli 2022).
- Čechůrová, J. 2002. *Čeští svobodní zednáři ve XX. století* (Tsjechische vrijmetselaars in de 20^e eeuw). Praha: Libri.
- Eisner, P. 1933. 'O věcech překladatelských.' (Over vertalerskwesties). *Rozpravy z Aventina*. 9.5: 45–47.
- Engelbrecht, W. 2013. 'A Moravian Picture of Dutch Literature.' In: Zehnalová, J., Molnár, O. en Kubánek, M. (eds.), *Tradition and Trends in Trans-Language Communication*. Olomouc: Palacký University (Olomouc Modern Language Series 2), 215–228.
- Engelbrecht, W. 2014. 'Streekromans en het Tsjechische ruralisme.' *Werkwinkel. Journal of Low Countries and South African Studies*. 9.1: 75–90. <https://doi.org/10.2478/werk-2014-0005>.
- Engelbrecht, W. 2016. 'De Leeuw van Vlaanderen in het Tsjechisch. Waarom zo laat en waarom driemaal?' *Internationale Neerlandistiek*. 54.3: 169–188. <https://doi.org/10.5117/IN2016.3.ENGE>.
- Engelbrecht, W. 2019. 'De "geest van Vonka" of hoe een "slechte vertaler" de Nederlandstalige literatuur propageerde.' *Spiegel der Letteren*. 61.1: 25–56.
- Engelbrecht, W. 2021. *Van Siska van Rosemael tot Max Havelaar. Receptie van Nederlandstalige literatuur in Tsjechische vertaling tussen 1848 en 1948*. Gent: Academia Press (Lage Landen Studies 14).
- Fischer, O. 1927. 'L'Echo de littérature flamande en Bohême.' In: Basse, M. (red.), *Album opgedragen aan prof. dr. J. Vercouillie door ambtgenooten, oud-leerlingen en vereerders, ter gelegenheid van zijn zeventigsten verjaardag en van zijn emeritaat*. Brussel: Paginae, 125–129.
- Grüttemeier, R. 2016. 'Nederland en de Nobelprijs voor literatuur 1901–1965.' *Nederlandse Letterkunde*. 21.2, 159–184. <https://doi.org/10.5117/NEDLET2016.2.GRUT>.

- Heilbron, J. & Shapiro, G. 2007. 'Outline for a Sociology of Translation: Current Issues and Future Aspects.' In: Wolf, M. & Fukari, A., *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins (Benjamins Translation Library 74), 93–107.
<https://doi.org/10.1075/btl.74.07hei>.
- Horáčková, V. 2018. 'Tussen vertaling en adaptatie. Een kritische analyse van vertalingen van Nederlandstalige romans in het Tsjechisch en het Duits in de eerste helft van de twintigste eeuw.' *Acta Universitatis Carolinae. Philologica* 4 (Germanistica Pragensia), 85–91.
<https://doi.org/10.14712/24646830.2018.56>.
- Horáčková, V. 2019. 'Het donkere licht en Kinderen van ons volk van Antoon Coolen in het Tsjechisch. Vertaling of adaptatie?' *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik*. 33.2: 23–33.
<https://doi.org/10.5817/BBGN2019-2-3>.
- Horáčková, V. 2021. *Tussen esthetica en ideologie. 75 jaar Felix Timmermans in het Tsjechisch*. Brno: Masarykova univerzita. Onuitgegeven PhD-dissertatie. URL: https://is.muni.cz/th/zl8v/Proefschrift_Horackova.pdf (geraadpleegd 22 juli 2022).
- rk (=Jirko, M. F.). 1939. 'Nový Timmermans' (Een nieuw Timmermans). *Národní listy*. 79.347 (20 december 1939): 3.
- Krijtová, O. 2011. *Geschrift eener bejaarde vrouw uit 1997. Aangeboden ter gelegenheid van haar tachtigste verjaardag*. Uitgegeven door E. Krol en L. Sedláčková. Praha: Univerzita Karlova v Praze (Speciaal nummer van *Praagse Perspectieven*).
- Levý, J. 1996. *Česká teorie překladu* (Tsjechische theorie van het vertalen). Praha: Ivo Železný (2 delen, herdruk van de originele uitgave uit 1957).
- Levý, J. 2012. *Umění překladu* (De kunst van het vertalen). Praha: Miroslav Pošta – Apostrof (4^e druk).
- Nejl, L. 2007. 'Rudolf Jordán Vonka, 1877–1964. Zasloužilý učitel, komeniolog, vlastivědný badatel, kronikář, spisovatel a překladatel.' (Rudolf Jordan Vonka, 1877–1964. Verdienstelijk leraar, Comenioloog, lokaal historicus, chroniqueur, schrijver en vertaler). URL: <http://www.zamekkrinec.cz/kronikar/Rudolf%20J.%20Vonka%202007/2rjv.htm>. (De pagina is eind 2017 na overlijden van de auteur op verzoek van de nabestaanden verwijderd. Kopie van het artikel berust bij de auteur van deze bijdrage)

- Pym, A. 1998. *Method in Translation History*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- R. Th. (=Thonová, R.). 1928. 'Radostná kniha.' (Een vreugdevol boek). *Národní listy*. 68.131 (11 mei 1928): 2.
- Timmermans, F. Z.j. (=1925). *Pallieter*. Amsterdam: P.N. van Kampen, 13e druk.
- Timmermans, F. 1927. *Pallieter*. Praha: Družstevní práce (Živé knihy B, no. 8). Vertaling R.J. Vonka.
- Timmermans, F. 1934. *Petr Breugel. Co jak vůně zavanulo z jeho díla*. (Pieter Bruegel. Wat er als geur uit diens werk aanwaaide). Praha: Družstevní práce (Živé knihy B, no. 30). Vertaling R.J. Vonka.
- Toury, G. 2012. *Descriptive Translation Studies – and beyond*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins (Benjamins Translation Library 10). <https://doi.org/10.1075/btl.100>.
- Reed (=Václavek, B.). 1928. 'Píseň přírodní energie a plodnosti.' (Een lied van natuurlijke energie en vruchtbaarheid). *Rovnost. Deník komunistické strany v ČSR, sekce III. internacionály*. 44.178 (28 juni 1928): 5.
- Vimr, O. 2018. 'Early Institutionalized Promotion of Translation and the Socio-Biography of Emil Walter, Translator, Press Attaché and Diplomat.' In: Roig-Sanz, D. & Meylaerts, R. (eds.), *Literary Translation and Cultural Mediators in 'Peripheral' Cultures. Customs Officers or Smugglers?* Coventry: Palgrave Macmillan (New Comparisons in World Literature), 41–68. https://doi.org/10.1007/978-3-319-78114-3_2.
- Vodičková, H. & Cejpek, J. 1965. *Terminologický slovník knihovnický a bibliografický* (Bibliothecair en typografisch terminologisch woordenboek). Praha: Státní pedagogické nakladatelství / Státní knihovna ČSSR v Praze.
- vz (=Závada, V.). 1928. 'Felix Timmermans, *Pallieter*.' *Kmen. Časopis pro moderní literaturu*. 2.2 (februari 1928): 322–323.

Archiefondsen

- Antwerpen, AMVC Letterenhuis, fonds T33465, Felix Timmermans, afd. B2+3+4+5+X, stuk nr. 87246/241, brief van Vonka aan Timmermans inzake *Adriaen Brouwer*, 6 april 1946.

Křinec (?), erven L. Nejl. Privé-archief van R.J. Vonka, *Vlastní životopis*, typoscript, ca. 1930. Was tot eind 2017 ter beschikking op URL: <http://www.zamekkrinec.cz/kronikar.html>, nadien door erven verwijderd (opgevraagd 8 april 2016).

Praag, Památník národního písemnictví, fonds 70/57, Družstevní práce.

Praag, Památník národního písemnictví, fonds 169/34, Rudolf Jordán Vonka, *Petr Bruegel*, román.

Verantwoording van de afbeeldingen

1. Portret van Rudolf J. Vonka, ca. 1923 (bezit auteur)
2. Bladzijde 8 en 9 uit Krijtová's exemplaar van Vonka's vertaling *Petr Bruegel* met haar aantekeningen (bezit Katedra nederlandistiky FF, Univerzita Palackého, Olomouc, uit nalatenschap van Krijtová)
3. Berekening door Vonka op blz. 56 van het manuscript van zijn vertaling *Petr Bruegel. Co jako vůně zavanulo z jeho díla* (PNP, fonds 169/34, Rudolf Jordán Vonka, *Petr Bruegel*, román, foto auteur met toestemming van het archief)